

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Стрельник В. В.

ВСТУП

Сучасний розвиток суспільства характеризується зростанням обсягів споживання, інтенсивною урбанізацією та появою нових видів продукції, що призводить до постійного збільшення кількості твердих побутових відходів. Проблема утилізації побутових відходів є однією з найбільш актуальних як у світовому, так і в національному правовому просторі. Однією з проблем реалізації вимог національної екологічної безпеки в Україні є декларативний характер управлінської діяльності з розробки та реалізації національних програм економічного, науково-технічного, соціального та культурного розвитку, а також охорони навколишнього середовища¹. Ця діяльність обмежується лише розробкою та прийняттям нормативних актів, без будь-якого стратегічного планування їх реалізації та дотримання². Відповідно правове регулювання у цій сфері виходить за межі суто екологічного питання, має комплексний характер.

За даними Програми ООН з навколишнього середовища, щороку у світі утворюється понад 2 млрд т побутових відходів, значна частина яких не підлягає належній переробці. В Україні – понад 10 млн т побутових відходів: 90% із них вивозиться на полігони та сміттєзвалища, більшість яких функціонує з порушенням екологічних і санітарних норм. Така ситуація призводить до забруднення земель, підземних вод та атмосферного повітря, негативно впливає на здоров'я населення, створює загрозу екологічній безпеці держави. Лише близько 6% відходів потрапляє на переробку або повторне використання, тоді як у країнах Європейського Союзу цей показник становить від 40% до 55%, а в окремих державах – навіть понад 90%. Подібний дисбаланс свідчить про глибоку кризу у сфері поводження з відходами та вказує на недостатню ефективність правового регулювання.

Поводження з відходами є безпосереднім елементом екологічної політики держави та напряму впливає на реалізацію конституційного права громадян на безпечне для життя та здоров'я довкілля. У контексті європейської інтеграції

¹ Kapinos, N., Skliar, Yu., Rybina, O., Strelnyk, V. & Bohinska, L. Planning the Development of Land Use of Territorial Communities by the Method of Ecological and Landscape Design. *International Conference on Urban Infrastructure Sustainable Development and Renovation (MistoBud-2025)*. doi:10.1088/1755-1315/1499/1/012059

² Leheza Yul. The Transition of Waste Management According to the EU and Ukrainian Legislation. *The European Green Deal and the Impact of Climate Change on the EU Regulatory Framework*, edited by Alicja Sikora and Inga Kawka, Presses universitaires Saint-Louis Bruxelles, 2024, <https://doi.org/10.4000/12kf0>.

Україна взяла на себе зобов'язання гармонізувати національне законодавство з правом Європейського Союзу, зокрема із Директивою 2008/98/ЄС про відходи, що визначає ієрархію заходів поводження з ними: від запобігання утворенню та підготовки до повторного використання – до переробки, іншого відновлення й остаточного видалення. У сучасних умовах війни проблема утилізації побутових відходів ускладнюється появою додаткових обсягів руйнівних матеріалів і відходів, що виникають унаслідок знищення інфраструктури та воєнних дій. Указані чинники обумовлюють актуальність обраної теми.

Окремого значення набуває проблема утилізації побутових відходів в умовах воєнного стану. Війна не лише загострила існуючі труднощі, але й породила нові – зокрема появу великої кількості будівельних і небезпечних відходів унаслідок руйнування інфраструктури, потребу у швидкому вивезенні сміття із зон бойових дій, а також зростання навантаження на органи місцевого самоврядування, які не мають достатніх ресурсів для розв'язання цієї проблеми.

Водночас важливо враховувати міжнародний досвід, оскільки практика держав – членів ЄС демонструє, що ефективна утилізація відходів можлива лише за умови дотримання принципу «забруднювач платить» і створення дієвих економіко-правових механізмів стимулювання переробки. Таким чином, утилізація побутових відходів постає як екологічна, соціально-економічна проблема та правова категорія, що потребує ґрунтовного наукового осмислення.

Настав час для зміни парадигми – гучного заклику до дій для захисту нашої планети для майбутніх поколінь³.

1. Утилізація побутових відходів як ключовий інструмент реалізації екологічної політики

Екологічна політика є однією з найважливіших і найширших галузей законодавства Європейського Союзу. ЄС є провідним органом у сфері охорони навколишнього середовища. Європейський Союз має право діяти в усіх сферах екологічної політики, таких як забруднення повітря, води, управління відходами та зміна клімату. У країнах ЄС утилізація побутових відходів розглядається як ключовий інструмент реалізації екологічної політики та впровадження принципів циркулярної економіки.

Усі операції з управління відходами в ЄС здійснюються на основі системи дозволів і контролю. Контроль за управлінням відходами здійснюється національними органами влади за допомогою планів управління відходами, що розробляються компетентними органами в кожній державі-учасниці. Такі плани включають:

- 1) характеристики відходів (тип, кількість, походження), що підлягають переробці або утилізації;
- 2) визначення відповідних місць для утилізації відходів; встановлення загальних технічних вимог та спеціальних положень для конкретних видів відходів;

³ Zaman A. Waste management, law, and governance for a sustainable society. *Resources, Conservation & Recycling*. 2021. Vol. 168. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2021.105366>

- 3) авторизацію організацій і підприємств (державних, приватних) на здійснення діяльності з управління відходами;
- 4) оцінку приблизної вартості операцій з утилізації;
- 5) впровадження відповідних заходів для покращення збору, сортування та переробки відходів.

У сучасній системі суспільних координат зростає вплив недержавних (неурядових) громадських інститутів, активістів. Вони впливають на світовий політичний процес як на глобальному, так і на регіональному рівнях, чинять прямий тиск на уряди, контролюють виконання міжнародних угод, у тому числі екологічних⁴. Міжнародно-правове регулювання дозволяє створювати спільні стандарти та правила, яких дотримуються країни-учасниці⁵. Право громадян на участь у процесі прийняття рішень, що стосуються екології, передбачено принципом 10 Декларації Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища й розвитку від 14 червня 1992 р.. Екологічні проблеми на відповідному рівні найкраще вирішуються за участю всіх заінтересованих громадян. На національному рівні кожен індивід повинен мати можливість вільного доступу до всієї інформації про довкілля, яка є в розпорядженні владних структур, а також брати участь у процесі прийняття рішень, а держави – сприяти інформуванню й участі в ньому громадськості⁶.

Залучення громадськості до планування діяльності з поводження з побутовими відходами служить хорошим стимулом для населення у справі зростання екологічної культури, громадської активності для проведення відповідного контролю, а також для практичної участі мешканців регіону у виконанні природоохоронних заходів. Роль громадян в екологічному контролі сьогодні повинна посилюватись, що зумовлено необхідністю активізації громадськості в умовах переходу до сталого розвитку, а також виникненням більшої кількості суб'єктів господарювання.

Основною ознакою громадського екологічного контролю є те, що проведення перевірок, рейдів та іншої контрольної діяльності у сфері поводження з відходами виконується громадськими об'єднаннями з метою реалізації права кожного індивіда на безпечне довкілля й попередження порушень чинного екологічного законодавства. Оцінка громадського контролю провадиться за ступенем розв'язання екологічних проблем, якими займається конкретна громадська організація. Цей контроль, маючи свої форми здійснення, не дублює, не підміняє державний. Його специфіка зумовлена, власне, його призначенням: забезпечити прозорість, відкритість, гласність у діяльності органів державної влади й органів місцевого самоврядування, надати

⁴ Nosova E., Iafinovyh O., Miedviedkova N., Delas V. and Plieshakova N. E-Waste Management System in Ukraine: Legal Framework and SWOT-Analysis (2024) 7(2) Access to Justice in Eastern Europe 355–74 <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-7.2-a000221>

⁵ Nataliia Volchenko, Serhii Zhmakin, Roman Udovenko, Serhii Soldatkin, Igor Soldatkin, 'Combating Climate Change Through the International Law Perspective: The Role of the EU in Environmental Diplomacy', (2023), 32, *European Energy and Environmental Law Review*, Issue 5, pp. 257–266, <https://kluwerlawonline.com/journalarticle/European+Energy+and+Environmental+Law+Review/32.5%20%5Bprepublication%5D/EELR2023016>

⁶ Декларація Ріо-де-Жанейро по навколишньому середовищу та розвитку. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/law2/main.cgi?nreg=995-455>

можливості громадянам коригувати цю діяльність у разі відхилення від вимог законодавства чи ігнорування законних інтересів жителів окремих населених пунктів, регіонів при прийнятті тих чи інших управлінських рішень щодо охорони природи⁷.

Середній рівень переробки муніципальних відходів у ЄС перевищує 45%, а в окремих державах – зокрема Німеччині, Австрії та Словенії – сягає понад 60%. Таких результатів вдалося досягти завдяки комплексному підходу, що включає системне впровадження розширеної відповідальності виробника (РВВ), ефективне нормативно-правове регулювання, економічне стимулювання (зокрема, податки на захоронення), розвиток інфраструктури для сортування й переробки, а також високий рівень екологічної культури населення. Оцінити результативність цієї політики дозволяє аналіз трансформації структури поводження з відходами. На рис. 1 представлено порівняльну динаміку змін у способах оброблення муніципальних відходів у країнах ЄС упродовж 1995–2023 років.

Рис. 1. Динаміка оброблення муніципальних відходів у країнах ЄС, млн т⁸

Представлені дані свідчать про масштабну трансформацію системи поводження з комунальними відходами в ЄС у 1995–2023 рр.: обсяги захоронення скоротилися на 58 %, натомість рівень матеріальної переробки та компостування зріс на 185 % і 213 % відповідно. Така динаміка підтверджує ефективність впровадження ієрархії управління відходами, визначеної Рамковою директивою 2008/98/ЄС, і супроводжувалася розвитком інфраструктури, запровадженням EPR-механізмів, фінансових стимулів і зміною поведінкових моделей населення.

⁷ Стрельник В.В. Правові питання здійснення екологічного контролю та нагляду у сфері охорони надр: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 207 с.

⁸ Municipal waste statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Municipal_waste_statistics#Source_data_for_tables_and_graphs

На цьому фоні ситуація в Україні виглядає значно гірше: понад 90% побутових відходів і досі захоронюються, більшість полігонів перевантажена або не відповідає екологічним нормам, а рівень переробки не перевищує 6–8%. Проблема збору, вивозу й утилізації побутових відходів практично є повсюдною⁹. Попри задекларовану в національній стратегії мету досягти 50% переробки до 2030 року¹⁰, реалізація цього завдання потребує не лише технічної модернізації, а й глибокої трансформації правового середовища, що має забезпечити ефективне управління всіма етапами поводження з відходами. Планується розвиток мережі центрів впровадження екологічно чистих виробництв (технологій) для мінімізації обсягів утворення відходів, прийняття нормативно-правових актів щодо впровадження екодизайну споживчих товарів, які функціонуватимуть довше, будуть більш придатними для повторного використання або утилізації, зокрема шляхом переробки, та зменшення обсягів сировини первинного використання.

Закон України «Про управління відходами»¹¹ формально закріплює принципи ієрархії поводження з відходами, розширеної відповідальності виробника, встановлюючи обов'язок усіх суб'єктів дотримуватися пріоритетності: запобігання утворенню, мінімізація, повторне використання, переробка, утилізація, і лише в крайньому разі – захоронення. Документ комплексно адаптовано до положень Рамкової директиви 2008/98/ЄС, що є значним поступом у гармонізації з європейським екологічним правом¹².

Важливим кроком у питанні правового регулювання стало затвердження Постанови Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2023 р. № 835, якою введено Правила надання послуг з управління побутовими відходами¹³. Документ деталізує процедуру укладання договорів, встановлює типові форми, визначає права й обов'язки споживачів і виконавців, а також механізми обліку та тарифоутворення. Постанова сприяє уніфікації підходів на рівні громад¹⁴ і переходу до системного надання комунальних послуг у сфері твердих побутових відходів (ТПВ).

⁹ Стрельник В.В., Ємець Н. О. До питання поводження з побутовими відходами в Сумській області. *Приватне та публічне право*, 2019. № 3, С.64–67. DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2019.3.14>

¹⁰ Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 820-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text>

¹¹ Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 № 2320-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>

¹² Директива Європейського Парламенту і Ради 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року про відходи та про скасування деяких директив: Європейський Парламент, Рада ЄС. № 2008/98/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_029-08#Text

¹³ Про затвердження Правил надання послуги з управління побутовими відходами та типових договорів про надання послуги з управління побутовими відходами : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.08.2023 № 835. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2023-%D0%BF#Text>

¹⁴ Стрельник В.В. Відбудова України на засадах сталого розвитку *Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції* : матер. III Всеукр. наук.-метод. конф. Суми, 18 червня 2022 р., 2022. 230 с.

2. Проблеми правозастосування у сфері утилізації побутових відходів в Україні

Зважаючи на оновлення нормативної бази у сфері поводження з відходами, правозастосування в Україні характеризується низкою суттєвих проблем. Вони зумовлені як об'єктивними чинниками: недостатністю фінансування, воєнними викликами, відсутністю сучасної інфраструктури, так і суб'єктивними: корупційними ризиками, низькою правовою культурою та слабким контролем. У результаті більшість положень Закону України «Про управління відходами» залишаються декларативними та не забезпечують реальних змін у сфері утилізації.

Реалізація сучасних технологій утилізації вимагає значних капіталовкладень. У ЄС поширені сміттєспалювальні заводи, біогазові комплекси, сортувальні станції. В Україні ж подібних об'єктів одиниці. Наприклад, сміттєспалювальний завод «Енергія» у м. Києві є єдиним подібним підприємством.

Впровадження законодавчих змін стримується інституційною слабкістю, фрагментарністю підзаконних актів і недостатньою координацією між органами влади. Основні проблеми та стримувальні чинники імплементації стандартів ЄС узагальнено в табл. 1.

Узагальнюючи наведений аналіз, можна стверджувати, що нормативно-правове регулювання у сфері утилізації побутових відходів в Україні, попри позитивні зрушення у формуванні загальної стратегії та гармонізації з правом ЄС, залишається фрагментованим і недостатньо функціональним на рівні практичної реалізації. Основними стримувальними чинниками виступають невизначеність механізмів реалізації законодавчих норм, відсутність чітких регламентів взаємодії між суб'єктами, недосконалість інституційного дизайну, недостатність цифрових інструментів контролю й обліку. Внаслідок цього фактичний рівень утилізації побутових відходів продовжує залишатися критично низьким, а екологічні та соціальні ризики зростають.

Таблиця 1

Проблеми правового поля у сфері утилізації побутових відходів: бар'єри та причини

Група бар'єрів	Суть проблеми	Наслідки
1. Невизначеність механізмів РВВ	Відсутні дієві положення про розширену відповідальність виробника на практиці	Виробники не беруть участь у фінансуванні переробки
2. Дисперсія повноважень	Нечітке розмежування функцій між державою та громадами	Відсутність скоординованої політики на місцях
3. Фрагментарність нормативної бази	Відсутність низки секторальних законів: про електронні відходи, біовідходи	Порушення цілісності нормативного поля

4. Недостатній контроль за полігонами	Формальний нагляд без екологічного моніторингу, обхід вимог щодо рекультивації	Погіршення екологічної ситуації, незаконні звалища
5. Відсутність цифрового моніторингу	Облік відходів ведеться вручну або в ізованих системах	Неможливість контролювати обсяги, походження та долю відходів
6. Повільна імплементація директив ЄС	Законодавчі акти прийнято, але механізмів впровадження або немає, або вони не діють	Втрата довіри з боку інвесторів та європейських партнерів

Проблеми, виявлені у правовому полі, вказують на необхідність переходу від декларативних норм до реальної управлінської відповідальності, з чітко окресленими повноваженнями, обов'язками та механізмами координації. Саме тому доцільним є формування рамкової карти відповідальності як інструменту розмежування сфер компетенції у системі управління побутовими відходами¹⁵.

Таким чином, запропонована рамкова карта відповідальності дає змогу системно охопити всі рівні взаємодії у сфері утилізації побутових відходів – від стратегічного планування на рівні центральних органів до реалізації та контролю на місцях. Вона не лише структурує повноваження, а й створює основу для запровадження принципу субсидиарності, що є ключовим у європейській моделі управління відходами. Визначення чітких меж відповідальності дозволяє зменшити адміністративні дублювання, підвищити ефективність використання ресурсів і сформувані передумови для підзвітності виконавців перед громадами (табл. 2).

Однак для досягнення реальної результативності необхідним є не лише інституційне упорядкування, а й створення цифрових інструментів, що забезпечуватимуть прозорість і контроль на кожному етапі руху відходів. У цьому контексті актуальним є запровадження інтегрованої цифрової платформи обліку відходів, яка може стати технологічним ядром нової екологічної політики. Алгоритм реалізації такого інструменту наведено на рисунку 2.

¹⁵ Dudar, I. et al. Enhancing Urban Solid Waste Management Through an Integrated Geographic Information System and Multicriteria Decision Analysis: A Case Study in Postwar Reconstruction. In: Cirella, G.T. (eds) Handbook on Post-War Reconstruction and Development Economics of Ukraine. Contributions to Economics. Springer, Cham. (2024). https://doi.org/10.1007/978-3-031-48735-4_21

Рамкова карта відповідальності у сфері утилізації ТПВ

Рівень управління	Зона відповідальності
Центральні органи влади	Формування політики, адаптація до права ЄС, регулювання РВВ, контроль імплементації
Обласні адміністрації	Координація між громадами, підтримка інфраструктурних проєктів
Громади (ОМС)	Забезпечення сортування, роздільного збору, утримання майданчиків і логістика вивезення
Виробники (РВВ)	Фінансування збирання/переробки упаковки, звітність, інформаційна підтримка
Оператори/перевізники	Надання послуг, виконання договорів, дотримання стандартів транспортування/утилізації

Запропоновані напрями удосконалення (рамкова карта відповідальності й алгоритм цифрової платформи обліку) мають комплексний характер та орієнтовані на подолання ключових бар'єрів правозастосування у сфері утилізації побутових відходів. Їх реалізація сприятиме формуванню прозорої, інтегрованої, підзвітної системи управління, що відповідає принципам циркулярної економіки та стандартам ЄС.

Рис. 2. Алгоритм впровадження інтегрованої цифрової платформи обліку відходів¹⁶

¹⁶ Стрельник В., Либань О. Проблеми правового регулювання утилізації побутових відходів в Україні: виклики та перспективи *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право, 2025 Т.3 Випуск 90. С. 67–73.

ВИСНОВКИ

Удосконалення державної екологічної політики України на засадах збалансованого соціально-економічного розвитку створює необхідність формування принципово якісної моделі екологічного управління розглядаються серед основних пріоритетів еволюції держави¹⁷. Відновлення держави має слугувати потребам українців і сприяти сталому розвитку України¹⁸. Викликом сьогодення є недопущення подальшого відновлення країни за застарілими технологіями¹⁹. Правове регулювання у сфері утилізації побутових відходів в Україні перебуває на етапі трансформації, зумовленої екологічними викликами й євроінтеграційними зобов'язаннями. Прийняття Закону України «Про управління відходами» й імплементація директив ЄС є важливими кроками до системної екологічної політики.

Проте низький рівень утилізації вказує на розрив між правовим регулюванням та практичною реалізацією. Антропогенний тиск на навколишнє природне середовище є наслідком неконтрольованості з боку держави та недостатньої поінформованості населення про реальність загрози. Створення системи охорони довкілля країни потребує наявності наступних факторів: екологічної свідомості населення та вплив владних структур. Головною метою має стати збільшення обсягів сортування, переробки відходів, відмова від захоронення та виконання обов'язкових європейських цілей²⁰. Для активізації участі у вирішенні екологічних проблем доцільно на законодавчому рівні закріпити механізм стимулювання підприємницьких структур у справі реалізації екологічних програм і проектів. У цьому напрямку варто також розробити механізм розподілу відповідальності між органами державної влади й товаровиробниками²¹ за принципом забруднювач платить, створити фінансові механізми з метою стимулювання скорочення відходів і переробки²².

Недівість механізму розширеної відповідальності виробника, нечіткий розподіл повноважень, слабка координація на місцевому рівні, фрагментарність

¹⁷ Стрельник В.В. Адаптація законодавства України до права Європейського Союзу у сфері правової охорони земель. Матеріали IV Всеукраїнської за міжнародною участю науково-практичної конференції «Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти». 2019 р. Полтава С. 138–140.

¹⁸ Стрельник В., Мироненко А. Питання поводження з побутовими відходами в Україні. Екологічно дружні технологічні рішення для місцевих громад щодо поводження з відходами: збірка матеріалів Національного форуму «Поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології». Київ, 2021 р. С. 7–9.

¹⁹ Стрельник В.В., Батуринець Б.Д. Особливості поводження з відходами руйнації. *Дорожня карта реалізації Закону України «Про управління відходами»*: збірка матеріалів Національного форуму «Поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології». К.: Центр екологічної освіти та інформації, С. 70–71.

²⁰ Kidalov S., Vitiv V., Golovko L., Ladychenko V. Legal Regulation of Waste Management in Ukraine on the Way to European Integration European. *Journal of Sustainable Development*, 2020, 9, 2, 422–430 Doi: 10.14207/ejsd.2020.v9n2p422

²¹ Viktoria Strelnyk, Tetiana Churilova, Natalia Hres Environmental Audit of Subsurface Use. *Environmental Policy and Law* 2018/1/1, 144–152. URL: <http://repo.sau.sumy.ua/handle/123456789/4173>

²² Кузнецова М. Ю. Правове регулювання поводження з органічними та твердими побутовими відходами в Україні. *Європейські перспективи*. 2025. С. 263–271. DOI: 10.71404/EP.2025.2.37

законодавства та відсутність цифрового моніторингу потоку відходів являються основними бар'єрами у вирішенні проблеми. Зазначене ускладнює впровадження циркулярної моделі та посилює екологічні ризики.

Сформована потреба адаптації національного законодавства до основних екологічних директив ЄС і запровадження більш високо санкціонованих норм відповідальності посадових осіб, що наділені повноваженнями здійснювати контроль у зазначеній сфері, створення системи громадського контролю за порушеннями за збір та утилізацію відходів, підвищення екологічної освіти населення²³. Досягнення належного рівня екологічної правової свідомості посилять розуміння необхідності сортування відходів, розумного споживання тощо серед населення України²⁴.

Установлення взаємодії між підприємством-природокористувачем і громадянськістю впливає на престиж останнього. Вплив на думку громади мають неурядові природоохоронні організації, які можуть створити негативну репутацію компанії-шкідникові, що відіб'ється на її прибутку, вартості акцій тощо.

Доцільними напрямками удосконалення є: чіткий розподіл відповідальності між суб'єктами управління; створення цифрової платформи для обліку, звітності та контролю за реалізацією РВВ. Інформаційно-просвітницька робота має забезпечити підвищення рівня поінформованості усіх заінтересованих сторін про вимоги законодавства щодо побутових відходів, переваг мінімізації обсягів їх утворення, забезпечення екологічно безпечного поведіння та впровадження належної практики управління побутовими відходами²⁵. Реалізація цих заходів посилять інституційну спроможність і наблизить Україну до європейських стандартів управління відходами.

АНОТАЦІЯ

Сучасний розвиток суспільства характеризується зростанням обсягів споживання, інтенсивною урбанізацією та появою нових видів продукції, що призводить до постійного збільшення кількості твердих побутових відходів. Проблема утилізації побутових відходів є однією з найбільш актуальних як у світовому, так і в національному правовому просторі. Правове регулювання у сфері утилізації побутових відходів в Україні перебуває на етапі трансформації, зумовленої екологічними викликами й євроінтеграційними зобов'язаннями. Прийняття Закону України «Про управління відходами» й імплементація директив ЄС є важливими кроками до системної екологічної політики. Проте низький рівень утилізації вказує на розрив між правовим регулюванням та практичною реалізацією. Антропогенний тиск на навколишнє природне

²³ Kidalov S., Vitiv V., Golovko L., Ladychenko V. Legal Regulation of Waste Management in Ukraine on the Way to European Integration European. *Journal of Sustainable Development*, 2020, 9, 2, 422–430. Doi: 10.14207/ejsd.2020.v9n2p422

²⁴ Bonfils, F. (Ed.). (2021). The transition of waste management according to the EU and its implementation in Ukraine. In *Law and waste. Perspectives on the regulation of waste*. Brussels University Press. <https://doi.org/10.4000/books.puSl.36441>

²⁵ Стрельник В., Мироненко А. Питання поведіння з побутовими відходами в Україні. Екологічно дружні технологічні рішення для місцевих громад щодо поведінки з відходами: збірка матеріалів Національного форуму «Поведіння з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології». Київ, 2021 р. С. 7–9.

середовище є наслідком неконтрольованості з боку держави та недостатньої поінформованості населення про реальність загрози. Створення системи охорони довкілля країни потребує наявності наступних факторів: екологічної свідомості населення та вплив владних структур. Недієвість механізму розширеної відповідальності виробника, нечіткий розподіл повноважень, слабка координація на місцевому рівні, фрагментарність законодавства та відсутність цифрового моніторингу потоку відходів являються основними бар'єрами у вирішенні проблеми. Зазначене ускладнює впровадження циркулярної моделі та посилює екологічні ризики.

Література

1. Bonfils, F. (Ed.). (2021). The transition of waste management according to the EU and its implementation in Ukraine. In *Law and waste. Perspectives on the regulation of waste*. Brussels University Press. <https://doi.org/10.4000/books.puсл.36441>
2. Dudar, I. et al. Enhancing Urban Solid Waste Management Through an Integrated Geographic Information System and Multicriteria Decision Analysis: A Case Study in Postwar Reconstruction. In: Cirella, G.T. (eds) *Handbook on Post-War Reconstruction and Development Economics of Ukraine. Contributions to Economics*. Springer, Cham. (2024). https://doi.org/10.1007/978-3-031-48735-4_21
3. Hryhorak M.Yu., Zakharchenko O.V., Harmash O.M., Trushkina N.V., Lunov L.Ye. Infrastructure provision of industrial waste management in the context of the strategy for recovery of the national economy of Ukraine. *Smart Society and Contemporary Management*. 2022. No. 15(2). DOI: <https://doi.org/10.46783/smart-scm/2022-15-2>.
4. Kapinos, N., Skliar, Yu., Rybina, O., Strelnyk, V. & Bohinska, L. Planning the Development of Land Use of Territorial Communities by the Method of Ecological and Landscape Design. *International Conference on Urban Infrastructure Sustainable Development and Renovation (MistoBud-2025)*. doi:10.1088/1755-1315/1499/1/012059
5. Kidalov S., Vitiv V., Golovko L., Ladychenko V. Legal Regulation of Waste Management in Ukraine on the Way to European Integration European. *Journal of Sustainable Development*, 2020, 9, 2, 422-430 Doi: 10.14207/ejsd.2020.v9n2p422
6. Leheza Yul. The Transition of Waste Management According to the EU and Ukrainian Legislation. *The European Green Deal and the Impact of Climate Change on the EU Regulatory Framework*, edited by Alicja Sikora and Inga Kawka, Presses universitaires Saint-Louis Bruxelles, 2024, <https://doi.org/10.4000/12kf0>.
7. Municipal waste statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Municipal_waste_statistics#Source_data_for_tables_and_graphs
8. Nataliia Volchenko, Serhii Zhmakin, Roman Udovenko, Serhii Soldatkin, Igor Soldatkin, 'Combating Climate Change Through the International Law Perspective: The Role of the EU in Environmental Diplomacy', (2023), 32, *European Energy and Environmental Law Review*, Issue 5, pp. 257-266, URL: [https://kluwerlawonline.com/journalarticle/European+Energy+and+Environmental+L aw+Review/32.5%20%5Bprepublication%5D/EELR2023016](https://kluwerlawonline.com/journalarticle/European+Energy+and+Environmental+Law+Review/32.5%20%5Bprepublication%5D/EELR2023016)

9. Nosova E, Iafinovykh O, Miedviedkova N, Delas V. and Plieshakova N. E-Waste Management System in Ukraine: Legal Framework and SWOT-Analysis (2024) 7(2) Access to Justice in Eastern Europe 355-74 <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-7.2-a000221>

10. Viktoriya Strelnyk, Tetiana Churilova, Natalia Hres Environmental Audit of Subsurface Use. *Environmental Policy and Law* 2018/1/1, 144–152. URL: <http://repo.sau.sumy.ua/handle/123456789/4173>

11. Zaman A. Waste management, law, and governance for a sustainable society. *Resources, Conservation & Recycling*. 2021. Vol. 168. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2021.105366>

12. Декларація Ріо-де-Жанейро по навколишньому середовищу та розвитку. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/law2/main.cgi?nreg=995-455>

13. Директива Європейського Парламенту і Ради 2008/98/ЄС від 19 листопада 2008 року про відходи та про скасування деяких директив: Європейський Парламент, Рада ЄС. № 2008/98/ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_029-08#Text

14. Кузнецова М. Ю. Правове регулювання поводження з органічними та твердими побутовими відходами в Україні. *Європейські перспективи*. 2025. С. 263–271. DOI: 10.71404/EP.2025.2.37

15. Про затвердження Правил надання послуги з управління побутовими відходами та типових договорів про надання послуги з управління побутовими відходами : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.08.2023 № 835. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835-2023-%D0%BF#Text>

16. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.11.2017 № 820-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text>

17. Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 № 2320-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2320-20#Text>

18. Реформа стартувала – вступив у дію Закон «Про управління відходами». URL: <https://mepr.gov.ua/reforma-startovala-vstupyv-u-diyu-zakon-pro-upravlinnya-vidhodamy/>

19. Стрельник В.В. Правові питання здійснення екологічного контролю та нагляду у сфері охорони надр : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 207 с. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/13452>

20. Стрельник В.В. Адаптація законодавства України до права Європейського Союзу у сфері правової охорони земель. Матеріали IV Всеукраїнської за міжнародною участю науково-практичної конференції «Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти». 2019 р. Полтава С. 138–140.

21. Стрельник В.В. Відбудова України на засадах сталого розвитку *Ціннісно-орієнтований підхід в освіті і виклики євроінтеграції*: матер. III Всеукр. наук.-метод. конф. Суми, 18 червня 2022 р., 2022. 230 с.

22. Стрельник В.В., Батуринець Б.Д. Особливості поводження з відходами руйнації. Дорожня карта реалізації Закону України «Про управління відходами» : збірка матеріалів Національного форуму «Поводження з

відходами в Україні: законодавство, економіка, технології. К.: Центр екологічної освіти та інформації, С. 70–71.

23. Стрельник В.В., Ємець Н. О. До питання поводження з побутовими відходами в Сумській області. *Приватне та публічне право*, 2019 № 3, С. 64–67. DOI <https://doi.org/10.32845/2663-5666.2019.3.14>

24. Стрельник В., Либань О. Проблеми правового регулювання утилізації побутових відходів в Україні: виклики та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право, 2025 Т.3 Випуск 90. С. 67–73. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.3.9>

25. Стрельник В., Мироненко А. Питання поводження з побутовими відходами в Україні. Екологічно дружні технологічні рішення для місцевих громад щодо поводження з відходами: збірка матеріалів Національного форуму «Поводження з відходами в Україні: законодавство, економіка, технології». Київ, 2021 р. С. 7–9.

Information about the author:

Strelnyk Viktoriia Valeriivna,

Candidate of Law Sciences,

Associate Professor of the Private Law and Social Security Department,

Sumy National Agrarian University

160, H. Kondratieva Str., Sumy, 40000, Ukraine